

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

fol b
88/
512

Maktutredningen

Ej hemlån

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

 1001197818

v

Rapport 23

GENUSSYSTEMET - TEORETISKA FUNDERINGAR
KRING KVINNORS SOCIALA UNDERORDNING

Yvonne Hirdman

Juli 1988

1988

Maktutredningen • Kungämsgatan 17-19 • 753 22 Uppsala • 030-10 04

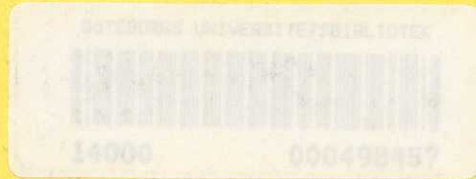
vid

Central-
biblioteket

fol br
* 88/ 542

Hjoulän

Hirdman, Y.

1

"Men hur skall vi då ställa frågan? Och först och främst, vilka är vi som vågar ställa den? Männen är både domare och part i målet: kvinnorna likaså. Var finns en medlande ängel?/.../ Jag tror att för att klargöra kvinnans ställning ligger kvinnorna själva bäst till. Det är inte något mystiskt väsen som tvingar män och kvinnor till ärlighet eller oärlighet. Det är deras situation som mer eller mindre gör dem benägna att efterforska sanningen." (Simone de Beauvoir, Det andra könet s 23)

GENUSSYSTEMET - TEORETISKA FUNDERINGAR KRING KVINNORS SOCIALA UNDERORDNING.

Det som skiljer kvinnoforskare från "vanliga" forskare är att vi problematiserar förhållandet mellan könen. Framför andra frågor står således den stora frågan: hur kan det komma sig att kvinnor generellt, geografiskt och historiskt, har ett lägre socialt värde än män?

Vi accepterar inte de gränser som fanns/finns för kvinnor som naturgivna. Vi accepterar inte, med andra ord, den sociala kvinnliga underordningen som naturgiven.

Och sen börjar då det vetenskapliga frågandet: varför? hur? hur kan man tänka om det här? Att tänka om detta är svårt: ofta hamnar man inne i en cirkel, där man sitter med den gamla hönan och ägget. Därför är det viktigt att också teoretiskt se var det problematiska finns, vilka väggar vi slår huvudena emot. Att diskutera i temer av "genussystem" är ett försök i denna riktning. Jag ska därför försöka att först kort gå igenom hur orden genus, gender, genusersystem har använts och används inom anglosaxisk och svensk kvinnoforskning - utan att göra anspråk på en heltäckande undersökning nota bene - innan jag kommer in på mitt eget - trevande - sätt att tänka kring genussystem. 1)

1) Denna förståelse har delvis provocerats fram av Maud Edurads och Ulla Manns, som i Kvinnovetenskapligt Tidkrift nr 4 1987 velat få till stånd en fördjupad diskussion om begreppens innebörd - jag är dem varmt tacksam. Det är jag också gentemot Anita Dahlberg, Claes Gustafsson, Gerd Lindgren, Ulla Wikander, Gertrud Åström, vilka alla jag profiterat på, vid

Där blir jag då, mot min historiska vilja, delvis tvungen att abstrahera, men jag gör det som historiker, dvs. jag föreställer mig systemet i en historisk kontext, eller kanske bättre: hur det historiskt skulle kunna studeras.

Om gender, gendersistem i den anglosaxiska kvinnoforskningen. Jag tror inte man kan påstå att det finns någon egentlig teori om ett "genussystem" i kvinnoforskningens teoridiskussion. Begreppet genussystem används inom antropologi, så vitt jag vet, mer som ett beskrivande begrepp för könets olika förhållande, inte som en teori om underordning. Dock, när antropologen Gayle Rubin 1975 myntade begreppet sex-gender system, fanns i hennes beskrivning en närmast poetisk vision av en teori:

"A sex-gender system is a set of arrangements by which a society transforms biological sexuality into products of human activity and in which these transformed needs are satisfied."²⁾

Hennes artikel konkretiserade detta vidare till att bli ett system för kontroll och användning av sexualitet, där kvinnorna sågs som medel i skapandet av en manlig homosocial värld av makt, baserad på utbyte. Begreppet "gender" var inte problematiserat, men i sammankopplingen med "sex" blev det en enhet: biologiskt/kulturellt kön i ett begrepp. Men ett decennium senare skriver Rubin:

"In contrast to my perspective in *Traffic in Women*, I am now arguing that it is essential to separate gender and

olika stadier av denna artikels tillkomst för kommentarer och diskussioner.

2) Gayle Rubin, *Traffic in Women*, i antol. *Towards an anthropology of Women*, red Reiter, New York 1975.

sexuality analytically to more accurately reflect their separate social existence " 3)

Det innebär att hon ansluter sig till den begreppsdefinition som nu tycks råda inom antropologin, där begreppet gender står för dels "könsroll" dels "socialt kön":

"However, in recent years, a distinction between sex, in the physiological sense, and gender which is a cultural construct, a set of learned behavior patterns, has been proposed and is now widely used." 4)

Och detta syns vara nödvändigt inom det anglosaxiska språkområdet, eftersom sex-roles inte (längre?) står för det gamla sociologiska begreppet könsroll, utan tycks ha fyllts av biologisk determinism, dvs det är nu synonymt med biologiskt kön.5)

Gender är således ett begrepp man använder för att skilja kultur från biologi. Det är det tillskapade. Tonvikten tycks emellertid ligga på det amerikanska problemet om huruvida sexualitet är en social konstruktion eller inte. Med andra ord, diskussionen som förs om "gender" i förhållande till det biologiska könet, har en specifik inriktning på sexualitetens normativa funktion, inte på förhållandet man-kvinna i en maktdiskurs.6)

3) The Cultural Construction of Sexuality, ed by Pat Caplan, USA/London 1987, s 16.

4) ibid s 1.

5) tex hos Jean Lipman Blumen i Gender Roles and Power, USA 1984.

6) Se diskussionerna i The cultural construction of sexuality, Diskussion är kanske för mycket sagt, ty deras frågor, frågan om den samhälleligt konstruerade (av vem? varför?) sexualiteten, har redan ett svar, och det svaret är att heterosexualitet också, liksom homoosexualitet, "is equally socially constructed, as Jacson and Seidler show (sic) in this wolume." Det egenartade med deras svar märks i konstateranden som "Part of the problem of sex for many societies is that (at least in its heterosexual form) it can lead to pregnancy."

En som diskuterar det nya begreppet ur en maktaspekt är emellertid historikern Joan Scott som har en nyttig genomgång över hur, var och varför begreppet "gender" används.

Hon pekar just på samma faktum, dvs att man börjar använda begreppet gender för att få ett begrepp för det socialt gjorda könet. Hon, liksom Gerda Lerner, 7) noterar begreppets vetenskapligt taktiska värde, dess neutralitet i förhållande till det laddade ordet "sex". Gender blir i många texter därför detsamma som kön, eller rättare sagt, kvinnokön, saker och områden som har med kvinnor att göra.

Som teoretiskt begrepp är det lika oprecist, vilket Scott visar. Ty när Joan Scott gör en systematisering av hur "gender" används som teoretiserande begrepp, blir det i stället en genomgång av de gamla vanliga teorier som finns om det kvinnliga förtrycket, där inte ens alltid ordet gender används som synonym med begrepp kvinnor.

Hon funderar emellertid själv i teoretiska banor kring begreppet, där hon systematiserar på följande sätt, en ordning där elementen emellertid inte står i relation till varandra:

1. gender som en process som konstituterar sociala relationer vilken baseras på tillägnade skillnader mellan könen.
2. gender som ett normativt begrepp som sätter i gång en process av tolkningar av symbolernas meningar.
3. gender som "finns" i institutioner och organisationer,
4. gender som formar individ/kollektiva identiteter,

7) "gender is the cultural definition of behavior defined as appropriate to the sexes in a given society. Gender is a set of cultural roles." och : "its widespread public use probably is due to its sounding a bit more "refined" than the plain word "sex", with its "nasty" connotations. etc. Gerda Lerner, The Creation of Patriarchy, New York/Oxford, 1986, s 238.

5. gender som ett primärt sätt att konceptualisera relationer av makt 8)

Dessa fem punkter relateras således inte inbördes inom en teoretisk ram, ett slags system. De är snarare en inventering av de teorielement som kvinnoforskningen kommit fram till, där ordet gender inte definieras.

Men systembegreppet finns ändå i den feministiska teoriluftan om än inte så explicit hopkopplat med genus som jag nedan försöker att göra det. Och anledningen är naturligtvis att empirin inom kvinnoforskningen avtecknar ett mönster, som verkar rimligt att försöka systematisera.

Om genus

I det svenska språket har genus en rent grammatikalisk (lingvistisk) betydelse. Det gör att en översättning av gender till genus innebär en översättning till ett begreppsligt tomrum. Många har därför föredragit en översättning av gender till uttrycket "socialt kön". Men i längden kommer det förmodligen bli svårt att värja sig mot den massiva användning av "gender" som nu förekommer inom det anglosaxiska språkområdet och där "socialt kön" kommer att bli en ganska klumpig översättning. Genus blir smidigare och har redan börjat användas. I den svenska antologin, "Från kön till genus" används genus som en direkt översättning av det engelska gender, det kulturellt gjorda könet. 9) En praktisk anledning finns således.

8) Joan Scott, Is Gender a Useful Category of Historical Analysis? Paper, American Historical Association, New York City, Dec. 27, 1985.

9) Från kön till genus. Kvinnligt och manligt i ett kulturellt perspektiv, ed. Don Kulick, Borås 1987, s 11. jmf s 13 där han använder genus och genussystem synonymt, dvs. kulturellt det som bestämmer formen och innehållet i mans- och kvinnoroller. Här finns också en halv bekännelse till användbarheten av begrepp som "genusroll." ibid.

Men jag anser att det också finns en vetenskaplig vinst att hämta. Begreppet "socialt" har blivit så utnött inom samhällsvetenskapen att det ofta får en slags slaskfunktion, en hink som man kan hålla det mesta i. Och varför "socialt" varför inte "kulturellt"? Eller ska kulturellt ingå i den större kategorin "socialt"? Det är min ena invändning. Den andra gäller ordets implicita dikotomiserande funktion: suggererar inte begreppet "socialt kön" fram bilden av det "sociala" som ett slags plagg, en klänning eller ett par byxor som träs över en biologisk kropp? Skillnaden med det gamla könsrollsbegreppet blir därför inte särskilt stor; såväl "könsroll" som "socialt" blir något som man i princip borde kunna göra sig fri från.¹⁰⁾

Innan vi helt översvämmats av de definitioner - eller brister på definitioner - som genderbegreppet har i den anglosaxiska språkvärlden, kunde vi kanske värja oss något och använda detta ännu neutrala svenska ord, som just därför att det är vetenskapligt tomt kan inspirera till självständigt tänkande.

Jag föreslår att vi med genus sätter namn på den allmer komplicerade kunskap vi har av "manligt" och "kvinnligt", vår allt större förståelse av hur manligt och kvinnligt "görs". Och insatt i denna process kan ordet ses som en utveckling från begreppet könsroll via "sociala kön" till genus, där graden av invävdhet hela tiden stegras.

Så låt mig föreslå följande beskrivning (tillsvidare):

Genus kan förstås som föränderliga tankefigurer "män" och "kvinnor" (där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas) vilka /ger upphov till /skapar föreställningar och sociala

10) Se ovan, om diskussionerna om den "sociala konstruktionen" av sexualitet not 3.

praktiker, vilka får till följd att också biologin kan påverkas ändras - med andra ord, det är en mer symbiotisk kategori än "roll" och "socialt kön".11)

Om genussystemet

Redan i denna definition av genus finns ett systematiserande drag. Och det är för att understryka och problematisera detta som begreppet genussystem är användbart. Det ska förstås som en dynamisk struktur"(system); en beteckning på ett "nätverk" av processer, fenomen, föreställningar och förväntningar, vilka genom sin interrelation ger upphov till ett slags mönster-effekter och regelbundenheter.

Genussystemet är således en ordningsstruktur av kön.

Denna grundläggande ordning är förutsättningen för andra sociala ordningar. Ordningen av människor i genus har blivit basen för de sociala, ekonomiska och politiska ordningarna.

Det som gör att vi kan tala om denna ordning på ett generellt, abstrakt plan, är just mönsterstrukturen eller systemets två bärande bjälkar, alternativt "lagar", principer, logiker - (poängen med att variera språkbruket är att inte låsa fast tanken (vid) i en bestämd bild, det är ett sätt att få tanken att ständigt hålla strukturbegreppet nytänkt så att säga):

1. Den ena logiken är just dikotomin, dvs. isärhållandets tabu: manligt och kvinnligt bör inte blandas

och

2. Den andra logiken är hierarkin: det är det mannen som är norm.

den manliga normens primat

11) Den förändrade biologin hänvisar till kunskaper om hur kroppskonstitution, muskelstyrka, gång, längd, röstläge, menstruation etc. påverkas av de kulturella föreställningarna. jmf. Ruth Hubbards påstående: "There is no norm for normality" föreläsning Sthlm Universitet, maj 1987. Begreppet tankefigur har jag hämtat från Johan Asplund, Teorier om framtiden, Sthlm 1981, s 146-170.

Det är män som är människor, därmed utgör de normen för det normala och det allmängiltiga.

Det är kring detta mönster jag ska tala vidare. Men redan här vill jag ta tjuren vid hornen och försöka tackla frågan om "varför", den feministiska frågan, som ställer till så mycket elände inom kvinnoforskningen. Ty logiken bjuder oss tro, att ett generellt förtryck måste ha en generell förklaring.¹²⁾ Och det är denna logik, som gör att kvinnoforskningen ständigt måste värja sig mot två slag av oventenskapliga förklaringar, gång efter annan. Den ena förklaringen är den banala, biologiska "urgamla", vardagliga, Darwinistiska, sociobiologiska. Den andra är den konspiratoriska, som också kan vila på en biologisk grund: den onde-mannenteorien i olika tappningar, romantiska, särarts eller gynocentrisk-feministiska som biologiserar detta mönster till kvinnors förmån.

Vi måste därför lämna "ursprunget" därhän; vi måste inse att ursprunget är helt ointressant trots att där säkerligen fanns en uppdelning av göranden mellan kön och tänkande om kön, som en slags urprincip för ordning. Tänker vi oss en uppdelning på grund av både en slags praktiskhet och en urordning av det mänskliga, så kommer denna uppdelning att få genussystem-karaktär genom att samhällena växer till och blir mer sofistikerade. Eller vi skulle kunna säga: ju mer differentierat ett samhälle blir, ju subtilare och mer komplex blir isärhållandets/ segregeringens uttryck och konsekvenser.

12) Se tex. Lena Gemzöe Det första könet. Om ursprunget till asymetrin mellan könen. C-uppsats, Stockholms Universitet, Socialantropologiska Institutionen, VT 1986.

Därigenom aktualiseras den andra logiken, den manliga normens logik, ty min hypotes, eller min betoning i detta förståelsesammanhang ligger på att det är ur isärhållningen som den manliga normen legitimeras.

Genom att betona isärhållandets "lag", logik eller princip som det som genererar den manliga normen, eller annolunda uttryckt, den generella underordningen av kvinnor, tycker jag nog att man något vrider frågandet inom kvinnoforskningen, från teorier om den manliga normen - teorier som tenderar att leda till vetenskaplig impotens, (eller än värre, teorier som implicit legitimerar könsförtrycket) till ett mer fruktbart frågande om i särhållandets principer.

Ty denna fråga är möjlig att bryta ner, i mindre och mindre detaljrikedom, att dela in, att applicera överallt, i alla forskningssammanhang, inom kvinnoforskningens alla områden. Hur ser de isärhållande logikerna ut inom det eller det området?

Hur har i särhållandets logiker legitimerats? Vilka sociala, ekonomiska, kulturellt och - rent av - psykologiska - faktorer är det som har underlättat isärhållandet?

Vilka, omvänt, har varit behjälpliga i isärhållningens alla praktiker?

Och på vilket sätt har den manliga normens princip, lag, logik, stått i förhållandet till i särhållningen? Ty det är inte något enkelt samband vilket jag hoppas kunna närmare belysa.

Vi vet att denna "lag" finns överallt, både vad gäller fysisk och psykisk ordning : i särhållande av sysslor, platser och egenskaper.

Den Aristoteliska genusformeringen. 52

Eftersom det är den västerländska civilisationens genusystemutveckling som jag abstraherar från, kan det vara mer än rimligt att se på den västerländska genusformeringens idealtyper, dvs. erinra om det Aristoteliska tänkandet kring manligt och kvinnligt.13)

Vi börjar med Aristoteles föreställning om avlingsdramat: mannens säd blandas med kvinnans menstruationsblod. Om det blev en dålig blandning, för lite eller för mycket värme, blev det en flicka. Blev det en bra blandning blev det en pojke.

Mannens sperma (vit) skapar de vita delarna:

skelettet, brosken, den sk livssaften, hjärnan, anden förnuftet. Kvinnans blod (rött) bidrar med köttiga delarna.

Utifrån denna uppdelning blev det vidare rimligt för Aristoteles att hävda, att själen, som i sin fulla form bestod av tre delar, den vegetativa, förnimmelse och förnuftssjälen, endast kunde ägas av män, eftersom kvinnor måste sakna den högsta själen, förnuftssjälen. Här tecknas således den manliga normens logik i en idealtypisk form.

Och låt oss fortsätta och begrunda hans genusformering:

manligt och kvinnligt a la Aristoteles -

värme kyla

övre delar nedre delar (av kroppen)

varmare blod kallare blod

modig feg

13) Se Asta Ekenvall, Manligt och kvinnligt. Idéhistoriska studier. Stockholm 1966 för det Aristoteliska tänkandet. Till förbundet av det västerländska genustänkande kommer givetvis också uppfattningen om män och kvinnor i kristendomen och Bibeln, vilket jag emellertid lämnar åsido här, eftersom det inte är en idéhistorisk utveckling jag ska skildra.

intelligent dum

Aristotelises ordnar sin tids kunskap. Vi ser att hans beskrivning av könen innebär en grundläggande förståelse av hur livet fortplantats och hur världen utifrån denna aspekt är beskaftad. Det högre mänskliga i världen representeras av mannen. Modelleringen av genus på det biologiska könet är som ni märker en synnerligen fri fantasi. De biologiska skillnaderna abstraheras utifrån ett tolkande iakttagande av själva könsorganens utseende och funktioner, varifrån olika abstrakta principer/egenskaper härleds: upprest hårt utåtriktat vitt = manligt, innuti liggande fuktigt mörkt rött = kvinnligt. Den biologiska skillnaden finns här som inspiration, som tolkande härledning i tredje, fjärde led. I de västerländska civilisationerna finns således det Aristoteliska mönstret invävt i den historiska förståelsen av kön.

Det är idéer som skapar alibi för manlig makt, eftersom det som definieras som kvinnligt, tillhöranded kvinnor följer följande mönster:

att (efters)om:

kvinnan är svag är mannen stark
 kvinnan är djur är mannen människa
 kvinnan är kropp är mannen själ
 kvinnan är dum är mannen klok
 kvinnan är död är mannen liv
 kvinnan är värdsilig är mannen andlig
 kvinnan är oren är mannen ren
 kvinnan är olycka är mannen lycka

Det är ett slags idealtypiska västerländska genusformer, stereotyper som både reflekterar och legitimerar kvinnornas sociala underordning. 14)

Vad man bör understryka tror jag är dikotomins "funktion", dess enastående strukturerande förmåga. 15)

Det är därför rimligt att föreställa sig att det mänskliga sättet att tänka utvecklar dikotomin som ett medel, en metod, som ständigt verkar belöna tänkandet genom att ordna, strukturera, skapa aha-upplevelser.

Och det innehåller, nästan ödesbundet, det som Simone de Beauvoir så flagrant framhöll: man kan inte vara en A utan att förtrycka en B. 16)

Barnet föds alltså in i dessa kulturellt samlade tankekökenmöddingar/figurer. Med andra ord: varken män eller kvinnor föds till det, båda skapas.

I tillägnelseprocessen av sitt genus betonar jag således tankefigurernas makt snarare än tex det funktionella eller omedvetnas psykos sexuella identitetsskapande krafter. Poängen är att vi säger jag - och du - att vi bestämmer oss i världen genom att bestämma den andra. Det är stor skillnad.

Jag menar vidare att genusskapandet, historiskt och geografiskt lagrade föreställningar om vad "man" och "kvinna" är, är den djupaste och ursprungligaste livsvärldesskapelsen,

14) Maud Eduards mfl. Kön, makt, medborgarskap. Kvinnan i politiskt tänkande från Platon till Engels, Sthlm 1983, se också Diana H Coole, Women in Political theory, from ancient misogyny to contemporary feminism, Great Britain 1988,

15) Den hårda dikotomiseringen formad som tabu, incest, etc. tänker och kan jag inte gå in på - bara peka på dess fundamentala betydelse för genussystemet.

16) Simone de Beauvoir, Det andra könet Malmö 1973 s 116 ff.

för att tala med Jürgen Habermas, som med livsvärlden menar de djupgående sociala och kulturella gemensamhetsgods som finns i varje integrerat socialt system och som gör att det är möjligt att ha gemensamma erfarenheter, hävda normativa ståndpunkter, göra andra delaktiga i subjektiva upplevelser. Denna tillägnan tänker han sig sker på tre olika nivåer, i tre olika reproduktionsprocesser:

1. kulturell överlagring
2. social integration
3. socialisering 17)

Låt mej "översätta" detta inom ett genusystems förståelseramar:

kulturell överlagring = tankefigurerna, dvs exempelvis de Aristoteliska genusfigurerna

social integration = institutioner, artefakter, arbetsdelningen mellan könen

socialisering = direkt inläring, sas, det ska böjas i tid det som krokigt ska bli, inte ska du gråta som är pojke etc. etc.

Det meningsskapande och maktformande finns på alla dessa nivåer: dels som kulturell överlagring, - tankefiguerna's makt, som också konkretiseras på den lägre nivån, den sociala integrationsnivån för att slutligen starkt verka på det personliga eller individplanet.

I denna process är självfallet kvinnor medskapande och medgörande varelser, de är lika integrerade i detta system som män, trots att de har en lägre social status. Detta är ett av de

17) Jürgen Habermas, The theory of kommunikative action, Volyme 1, Reason and the the rationalition of socity, Boston 1984, s 13 för definition av begreppet livsvärlden, sid 342 ff. Se även Erik Oddvar Eriksen, Handlingskoordinering og social orden, Tidskrift f samfunnsforskning 1986, bd 27, 217-238.

svåra problemen inom feministiskt tänkande: vilken del har kvinnorna i historien, i sitt eget förtryck? Jag menar således att det är både i tankefigurernas meningsskapande makt, den sociala integrationen och socialiseringen, dvs på alla dessa tre nivåer, som svaren finns varför kvinnor funnit sig i att definiera sig som den lägre sorten. 18)

Genuskontrakten

Detta kan utvecklas och göras hanterligare och mer användbart. Vi kan säga att det ser ut som om varje samhälle och varje tid hade något slags "kontrakt" mellan könen, ett begrepp som är användbart trots att det inte får förstås som ett köpsläende mellan två jämstarka kumpaner, tvärtom, oftast är det ett kontrakt uppdraget av den part som definierar den andra. Dessa "kontrakt" föreställer vi oss, finns mellan den enskilda mannen och kvinnan likväl som ett mer samhälleligt kontrakt om de abstrakta genusformernas ("man" och "kvinna") gränser, innehåll och former. Det skulle med andra ord vara möjligt att tänka sig en abstrakt kategori "genuskontrakt" för det förhållandet att det alltid finns föreställningar om hur relationen mellan kön ska vara, idealtypsrelationen kunde man säga. Den ligger då på den kulturella överlagringens nivå. Denna abstrakta kategori förhindrar naturligtvis inte att det finns mycket konkreta genuskontrakt, tex de som finns om köns interaktion på den sociala integrationsnivån, insitutionernas,

18) Detta som orsakat stor teoretisk osäkerhet och fantasi inom kvinnoforskningen: insikten är djup om de olika sk socialiseringarnas lager, om micromaktens subversiva egenarbete, om bejakandet, svarandet, i så hög grad, att man måste fråga sig hur det alls kan komma sig att ett feministiskt medvetande någonsin fötts någonstans. Det är en fråga som tex. Janet Sayers ställer till Nancy Chodorow mfl i boken *Sexual Contradictions, psychology, psychoanalysis and feminism*, New York 1986.

arbetsdelningens nivå, liksom på den tredje nivån, socialiseringens eller individnivån, där de i bland är så konkreta att de liknar riktiga äktenskapskontrakt. Dvs. det handlar om mycket konkreta föreställningar, uppspaltade på olika nivåer, om hur män/man kvinnor/kvinna ska vara mot varandra: i arbetet - vilka redskap som hör till vem tex., i kärleken - vem ska förföra vem, i språket - hur de ska prata, vilka ord de får använda, - i gestalten/den yttre formen, vilka kläder som är de tillåtna, hur långt håret ska vara, etc etc. etc. i all otrolig detaljrikedom.

Att kvinnor som tillhör/tillhörde olika klasser hade/har olika sysslor, plaster och tom egenskaper, tex styrka, arbetsförmåga måste dras fram och problematiseras. Kanske finns här en systemförändrande potential, just i mängden möjligheter, om än på olika klassnivåer, som kvinnor tilldelades.

Och dessa kontrakt, dessa genuskontrakt "ärvs" från den ena generationen till den andra, modern introducerar dottern, fadern sonen. 19)

Genuslogikernas teori och praktik finns således i genuskontrakten. Begreppet genuskontrakt blir därmed ett slags operationalisering av genussystembegreppet, vilka - i princip - kan deschiffreras från olika tider, olika samhällen och för olika klasser.

Kontrakten är i sig de ömsesidiga föreställningarna. Systemet är den process som via kontrakten skapar nya segerering, ny hierakisering.

Genom att tala i termer av genuskontrakt får vi emellertid ett användbart redskap inte bara för gränserna för de kvinnliga

19) Se tex Anna Maria Lenngrens dikt, Till min kära dotter..

möjligheterna, utan framförallt tvingas vi att sätta relationen -mellanrummet - mellan maskulinum och feminiinum i centrum för förståelsen. Förståelsen för existensen av detta osynliga men så påtagliga genuskontrakt innebär också, tror jag, att man kan fördjupa förståelsen av hur den manliga normens primat uthärdats i historien. Med sådana kontrakt kan onekligen konflikter flyttas bort från den personliga samvarons plats.

Den manliga normens primat, lag, logik, kan verka "bortom", på platser där detta inte angår eller berör kvinnor i deras dagliga liv, därför att det osynliga genuskontrakt inom vars gränser de lever, ligger på en nivå, där också kvinnlig "makt" kan utövas, starkt och despotiskt om det vill sig.

Detta kan förefalla vara en harmoniserande, idyllisk beskrivning à la Ivan Illich, men det är det inte. Ty trots denna möjlighet, att med kontraktets hjälp föra bort konflikten, måste man också se den potentiella konflikten som genuskontraktet paradoxalt nog också kan ge upphov till. Den finns i dess gråzoner, dess suddiga områden, i försöken att se hur långt "han" och "hon" kan sträcka kontraktets innehåll till sin respektive förmån. Vi kan kalla det för en slags genus-korregografi, det spel/liv/lek/ drama/dans/ mellan könen som ständigt pågår på gränsen: hur långt kan kontraktets gränser sträckas?

Några historiska illustrationer:

Betraktar vi 1800 talet (och det är det århundrade vi börjar kunna betrakta, eftersom här har bedrivits forskning, här finns källor), det modernas framväxt ur ett genussystemperspektiv,

framträder något mycket tydligt, nämligen att det innebar en ansvällning av den manliga sfären, både när det gällde dess uteplatser, (den "borgerliga", dvs manliga offentligheten) som dess tankeliv, vetenskap etc. samtidigt som det skapade en osäkerhet beträffande den kvinnliga sfären, som krympte i jämförelse. Det är denna osäkerhet som skapar kvinnoemancipationen - vilket inte behöver innebära att det de facto skedde en emancipiering, en frigörelse. Genuskontrakten var i fara på alla nivåer - dess innehåll i frågasattes, både medvetet och av den ekonomiska och sociala verkligheten. Det kan illustreras med den upprörde Engels, som i sin skildring av de arbetande klassernas läge i industrialismens England, ger oss en direkt bekräftelse på genuskontraktens genuina verklighet.

Med anledning av det framväxande kvinnoarbetet inom industrin, på fabrikerna, upplöstes kontraktet - med mina ord, eller än värre, med Engels ord, allt ställs på huvudet:

"Kvinnan försörjer familjen, mannen sitter hemma, tar han om (verwahrt) barnen, städar och lagar mat.

Kan man tänka sig ett mer vansinnigt och galet tillstånd än detta? ../ Och dock är detta tillstånd - som kastrerar mannen (den mann entmannt) och tar i från kvinnan hennes kvinnlighet, utan att vara i stånd att ge mannen verklig kvinnlighet och kvinnan verklig manlighet, som på det skändligaste sätt förnedrar båda könen och därmed mänskiligheten - den sista följden av vår högt prisade civilisation, det sista resultatet av alla ansträngingar

som hundratals generationer gjort för att förbättra förhållandena för sig själva och sina efterföljare!"²⁰)

Här och det tydligt, ser vi hur konkret de abstrakta tankefigurerna, hangenus och hongenus styr Engels tänkande, de är så inarbetade att han inte behöver närmare förklara vad kvinnlighet och manlighet är, vi ser också hans implicita föreställning om ett slags naturligt kontrakt mellan könen, något han utnyttjar i sin antikapitalistiska propaganda.

Industrialism, urbanisering, teknologiseringen ändrade ramarna, slog sönder tidigare inarbetade rutiner vad gällde äktenskap, sexualitet, barandödande etc. Genussystemets logiker blottades - och ifrågasattes - försvarades och rekonstruerades.

Vi får å ena sidan suffragetterna och kvinnosaken, å andra sidan en medveten, ofta vetenskapligt legitimerad genusformering - också hos en rad kvinnor.

Det är ju från 1800 talet som vi har så många belägg för genusformeringen, när man skapar medvetet en i särhållandets balans med idéerna om den kvinnliga arenan, ängelen i huset, det varma, viktiga hemmet.

Så, om vi föreställer oss återigen de tre reproduktionsnivåerna, kan vi konkretisera restaureringen av genussystemet under 1800 talet, (en restaurering som blir genusformerande) på följande sätt:

20) Yvonne Hirdman, Kvinnans slutliga befrielse - men till vad? Om förtryck och frigörelse i Engels teorier, s 132 i Eduards aa.

1. Genussystemets realitet ger oss en bättre förståelse för talet om könet - inte i den konspirativa Foucaults tappning, utan som ett nervöst tillrättapratande av det kvinnliga respektive det manliga - ett tillrättapratande av den kulturella överlagringsnivåns hotade genusfigurer. Detta skedde framförallt på den vetenskapliga nivån, inom fiolosifin, biologin, medicininen, psykologin. Styrkan med vilket detta skedde är i sig ett belägg för att just grunden i systemet faktiskt var hotat.

2. På den sociala integrationsnivån sker en rad mycket konkreta ordnanden:

Vi får diskussioner och lagstiftning vad gäller det kvinnliga lönearbetet - i genuskontrakttermer blir det en fråga om att i den nya mängd arbeten som tillkom, på nytt införa skiljelinjer i särhållning, definiera kvinnligt och manligt inom helt nya områden. Vi ser också att teknologins landvinningar delas upp i könsområden. Vem tillhör symaskinen? Vem får kameran? Vems är skrivmaskinen?

Vi får diskussioner om diskussioner om kvinnligt och manligt inom den växande offentligheten, politiken.

Vi får också en sexualpolitisk lagstiftning som försökte reglera störningarnas konkreta verkningar, jag tänker främst på den reglementerade prostitutionen och liknande åtgärder.

3. och slutligen en reskonstruktion på individnivå - socialiseringen. Här kan man peka på de sk "receptböckernas" 21) intåg: böcker (och tidskrifter och tidskriftsspalter) om vad en

21) Yvonne Hirdman, *Konsten att vara kvinna. Stilleben*, Sverige 1950. i antologin *Manliga strukturer och kvinnliga strategier*, En bok till Gundhild Kyle, Borås 1987.

ung kvinna bör veta, alla dessa många små råd och förmaningar, om konsten att skaffa sig fästman och locka håret och hur man syr fast små tyglappar under klänningsärmen för att inte det ska bli fula svettfläckar och vikten att liksom dölja sitt förstånd.

Det som onekligen är det kraftfullaste i denna genusformering är de "nya" vetenskapernas restaurering av det idealtypiska genustänkandet - kanske särskilt den nya vetenskapen psykologin, som på ett direkt Aristoeliskt sätt 22) gör anspråk på att vetenskapligt berätta om hur "han" och "hon" egentligen är. Det som gör dess kraft så formidabel, är återigen dess meningsskapande kraft: dess "nya" rationalitet: dvs. att det som styr det mänskliga handlandet ligger dolt, är vilt och "snuskigt". Dess framgång ligger säkerligen just däri, att det å ena sidan faktiskt uppehåller sig vid det som vi intuitivt och empiriskt vet behärskar våra liv: relationen mellan man och kvinna, dels ger oss en mening med våra handlingar, även om de inte längre är de vackra, idella meningar som tidigare århundranden smickrat mänskligheten dvs. männen med.

Maktstrategier

Genuskontrakten skapar balans men innebär också förhandlingar. Därmed kommer vi över till könen möjliga handlingsmönster. Ser vi på mäns och kvinnors maktstrategier finner vi att de, än i

22) Likheten mellan Aristoteles och Freud när det gäller att teckna mannen som det mänskligas norm och kvinnan som avvikare, har påpekats av många kvinnoforskare. Ett belysande exempel på den styrka som den freudska genusformeringen alltjämt har, trots försök till omtolkning i en mer feministisk anda, visar följande exempel, hämtat ur en artikel av Irene Fast, *Developements in Gender Identity: Gender Differentiation in Girls*, i *Int. J. Psycho. Anal.* (1979) 60, 443: "If clitoris is not automatically male, if gender-relevant physiological factors do not dispose the girl to masculinity, if the girl's genital experience includes the vagina as well as the clitoris /.../ then every argument, biological and social, which Freud offers in support of his notion that the girl's development prior to her awareness of sex difference is then also

dag, är väsentligen olika. Det är ju denna empiri, som i dag föder nya isärhållande former, som skapar nya legitimeringar för olikhet. Jag menar att dessa olikheter bör förstås utifrån ett genus-kontrakt tänkande.

Liksom jag föreställer mig att människor i allmänhet har samma förutsättningar för att kunna uppfatta världen lika, (se nedan) föreställer jag mig att människor i allmänhet har samma slags fundamentala "längtor", väl medveten om att jag härmed riskerar att riva sönder den strukturalistiska grundidéen i mitt egen sätt att resonera. Men utan att bestämma människan i tid och rum, skulle man väl ändå kunna våga framkasta tanken att där finnes två längtans mål i människobrösten: frihetens och symbiosens. En slags grundläggande paradox inom allt mänskligt liv: å ena sidan anpassningen, svarandet, det trygga å andra sidan expansion, ovisshet, det otrygga, fria.

Genuslogikerna innebär förvisso att frihetens längtan har strukturerats för mannen och symbiosen för kvinnan. Den manliga friheten har ständigt uppmuntrats och expanderat, medan den kvinnliga symbiosen bundits av barnafödande och kontroll, lagstiftning och sociala "seder".23)

Men frihetens längtan har funnits hos kvinnor och längtan efter symbiosen hos män. Men frihetens väktare har för kvinnor varit män, medan symbiosens mål för män varit kvinnor. Med andra ord: könen har fått helt olika ontologisk status för varandra. De har visserligen båda varit varandras möjligheter och begränsningar, som Hanne Haavind uttrycker det,24) men det

23) Detta har på olika sätt beskrivits av Virginia Wolf, särskilt i Ett eget rum, och av Simone de Beauvoir i Det andra könet.

24) Hanne Haavind, Förändringar i förhållandet mellan kvinnor och män i Kvinnovetenskapligt tidskrift nr 3 1985 s 21.

har aldrig handlat om samma möjligheter eller samma begränsningar:

Kvinnan har varit mannens symbiotiska möjlighet, men samtidigt innebar/bär hans dominans över henne hans begränsning, hans white man's burden dilemma.25)

Hans strategier har utvecklats i den homosociala världen: områden där denna konflikt inte finns, strategier för frihet från symbios och ansvar. Det skulle kunna beskrivas som strategier för att kunna ha både friheten och symbiosen, utan att slukas av den sista. Kontrollerad symbios.

Mannen har varit kvinnans förkroppsligade fängelse men/och oftast enda frihets möjlighet: att via sin symbiotiska maktmöjlighet (dvs via sin kropp) utöva sin slavmakts indirekta strategier för frihet och makt via mannens svaghet, men alltid via mannen. Ett belysande exempel på politisk nivå på denna strategi, är att kvinnorna i Nazi-tyskland tvingades anamma en hora-hallick strategi, eftersom kvinnor var utdefinierade från "det politiska." Se tex Gertrude Scholtz-Klinks (den ledande kvinnan) strategi att via Erich Hilgenfeldt skaffa sig "beskydd" - och tillträde till den offentliga världen.26)

25) Naturligtvis har i särhållandet en symbiotiska funktion - att kunna pådyvla den andra det man inte vill ha/ men har/ men också det man borde vilja ha - tex moral - men inte vill ha. X Männens behov av renhet - hos kvinna, mannens behov av svaghet - hos kvinnan. en slags symbiotisk förening med kvinnor som då fick stå för det man själv inte kunde klara av, men som man ändå på ett indirekt sätt blev delaktiga av, via henne, hon som en del av mänskligheten.

26) se Caludia Koontz, Mothers in the Fatherland. Women, the Family and Nazi Politics, Great Britain, 1987 s 167, för denna speciella förbindelse, men hela boken i övrigt ger konkreta exempel på kvinnligt manövrerande inom mycket trånga genuskontraktsramar.

Mary Wollstonecraft skyggade inte för dessa könen två olika maktutövningspraktiker, som hon beskrev som legitim och illegitim makt. Naturligtvis var det för henne den kvinnliga makten den illegitima, en slags slavmakt, (och härtill inspirerades hon säkerligen av Marie Antoinette som för 1700-tals revolutionärer var den illegitima makten personifierad) som ofta kan ta sig despotiska uttryck. Men mannen tvingades å sin sida att pervertera det heligaste, för en 1700 tals upplysningsfilosof, dvs förnuftet, därför att han ständigt måste försvara sin herreposition.27)

Visionen av ett gränskrig, eller av tråtor om kontraktets finstila rader, är andra sätt att åter framhäva rörligheten, föränderligheten, "hans" och "hennes" historia. Det verkar

X ingalunda vara någon emancipatorisk utvecklings historia det handlar om, där tankefiguren "hon" går från ett förslöjat förtryck till en emanciperad mänsklighet. Tvärtom verkar där finnas en särskild dialektik, så att kriser och ifrågasättanden av dessa logiker föder en ideologisk förstärkning av de abstrakta tankefigurerna "han" och "hon" - samtidigt som ifrågasättanden tenderar att fröa av sig i det kollektivt kulturella undermedvetna.28)

27) Irene Colman Brown, *Mary Wollstonecraft and the French Revolution, or Feminism and the Rights of Men*, s 10, 11, 14, i Antologin, *Women, state and revolution, Essays on power and gender in Europe since 1789*, ed Sian Reynolds, USA 1987, vari hon bl annat citerar Mary Wollstonecrafts: "When, therefore, I call women slaves, I mean in a political and civil sense, for indirectly they obtain too much power, and are debased by their exertions to obtain illicit sway" och "they were not powerless but their power were corrupt". Irene Colman Brown associerar i samma uppsats till Syliva Plaths bittra ord, "Every women adores a fascist" se fö. Koonz aa s 4ff om detta.
28) Dock: denna fröprocess verkar inte helt tillfredställande. Det finns dessvärre viss empiri som tyder på att feministiska medvetandefrön sas inte får ligga i fruktbar kulturell mylla och växa. Detta i sin tur beror till stor del säkerligen på den kvinnliga platsens isolerade, privata karaktär.

Därför befinner sig den västerländska civilisationen i en tämligen konstant genusproducerande verksamhet, vilket i sin tur blir en av de viktigaste "orsakerna" till detta systems fortlevande och vidareutveckling.

Och denna verksamhet är i högsta grad ett slags grundläggande historisk drivkraft: Jag ser relationen mellan man och kvinna som en styrande och avgörande faktor i den historiska processen. Genom att döpa denna relation till något, tex genussystem^{e/}, händer något: den finns på ett annat sätt, den avtecknar sig ur virrvarret. Vi utpekar ett förhållande som annars inte skulle ha obeserverats,

(därför att "man" inte vill obeservera). Därmed problematiserar vi mer systematiskt det som oftast inte problematiseras, (därför att "man" inte vill problematisera.) Därmed beväpnar vi det självklara, omvandlar det, ifrågasätter det.

Genom att använda begrepp som genussystem kan vi relatera de komplicerade förhållandena mellan könen till andra stora systembegrepp som feodalism, kapitalism, fascism, socialism etc, och ur dessa "system" plocka fram det rådande genussystemet, studera det och se vilken primär del det utgjorde i dem hur de sas påverkade varann.

Detta sätt att tänka innebär att man föreställer sig kvinnor i historien inte bara som de sk.reproduktiva förutsättningarna, den historiska basen, golvet, som historien kunde utspelas på därför att de födde och uppfödde - nej man inser att deras roll var betydligt mer invävd i det mänskliga dramat. 29) De har ständigt funnits och ständigt krävt plats, ständigt bråkat om gränserna kan vi förmoda, ständigt varit på sin vakt, använt sin

29) jmf. den kritik som feminister riktat mot den marxistiska teorin, se tex. Linda Nicholsons kapitel, Feminism and Marx, i antologin Feminism as Critique, ed. Seyla Benhabib & Drucilla Cornell, Great Britain 1987.

beskriva symbiotiska maktpotential, belönat och svikit. Att kvinnor definierats som "den andra" och att denna andra haft "sin plats" - en plats som inte varit oföränderlig eller historielös, långt därifrån, den har ständigt spelat en tyst och viktig roll också i det publika - innebär att denna tysta? maktrelation mellan könen har en fundamental betydelse för händelseutvecklingen. Metaforiskt kunde vi säga att det har samma betydelse som det undermedvetna har för en enskild människas handlingar. Kvinnors lägre genusvärde har varit och är det kollektivt förträngda.30)

Jag har också föreslagit olika slag av operationaliseringar av genussystembegreppet, framförallt genom dess praktik, genuskontrakten.

I och med detta får vi ett slags modeller för att förstå aktioner, strategier, ideologier, politik att män och kvinnor ständigt handlar och tänker mot det för tillfället rådande genussystemts olika kontrakt som fond.

Det är således inte bara ett analytiskt verktyg för att analysera kvinnors agerande, både på individnivå och institutionsnivå utan också för att förstå det manliga politiska handlandet, homosocialitetens historia. (Se ovan om frihetens strategier) Ty onekligen har detta system

30) jmf. Joan Scotts iakttagelse om sambandet mellan auktoritära system och kvinnoförtryck, där bl.a. de som blir (eller utpekade som) fiendliga mot regimen hånas för kvinnlighet- svaghet. Det kan givetvis också ses utifrån ett kontrakt tänkande - ett manligt, centraliserat o totalitärt styre kräver ett förstärkt manligt genus. Jmf. här Virginia Wolfs iakttagelse i Ett eget rum, s 44 (när hon funderar över varför professorerna är så vrede när de skriver om kvinnor): "Måhända hade professorn, när han en aning för emfatiskt uppehöll sig vid kvinnornas underlägsenhet, inte intresserat sig för deras underlägsenhet, utan för sin egen överlägsenhet. Det var snarare den som han skyddade tämligen hetsigt och med alltför mycken emfas, därför att den för honom var den allra kostligaste juvel."

insitutionaliserat såväl den manliga politiska makten som den kvinnliga vanmakten.

Det är inte bara det politiska systemet som tränger in i och omvandlar genussystemet, det är också genussytemet som tränger in i och omvandlar det politiska systemet. Därför blir det ett användbart begrepp, för det visar att kvinnoforskningens "objekt" inte är "kvinnor", etc, utan hela det mänskliga dramats historia och samtid, sedd ur detta fundamentala perspektiv.

Om logikernas logik?

Och därmed är jag framme vid det allra mest besvärliga tankeproblemet, vad gäller genussystemet och dess "logiker." Eftersom vi ständigt ser dem reproduceras - hur kan /kan? en grundläggande förändring av dem vara möjlig?

Rent generellt kunde man säga, att ju kraftigare (livaktigare och starkare som i särhållandet mellan könen verkar/fungerar, ju självklarare, dvs ju mer legitim, ju mindre i frågasatt blir/är den manliga normens primat. Det verkar rimligt.

Och då får vi omvänt: ju mindre/svagare i särhållandets logiker och praktiker fungerar, ju mer ifrågasätts den manliga normens primat, ju mer illegitim blir den manliga överhundspositionen.

Om systemgenererande dynamiker:

Själva genussystemets strukturalistiska idé är att visa på den reproducerande kraften: det är som det är för att det var som det var. På alla de tre nivåerna för livsvärldesskapelsens reproduktion, tankefigurernas metafysiska värld, den sociala

integrationsnivån mer handfasta artefaktsvärd och på socialiseringens intima yta, verkar dessa strukturer, och binder könen till sysslor, platser, egenskaper. Isärhållandet återföder återföder isärhållning, den manliga normens tillväxande kraftfullhet återföder den.

Vi har tankefigurernas maktpositioner, dessa tankestalaktiker av gammal mening och makt. Vi har genuskontrakt, dessa

föreställningar om vad som bör ske i mellanrummet mellan "han" och "hon". hur och vad man gör med varandra. Genuskontraktens många intrikata trådar binder könen till varandra i olika beroende och tvångsformer, både på det personliga och idealtypiskt abstrakta planet. Gränsöverskridande verka föda direkt våld och motstånd och /eller social ostrascism. Tecknat så verkar genussystemet vara seglivet. Det är det också.

Men dessa frusna strukturer är åtminstone i princip tänkbara att tina upp, även om de rimligen verkar skapa cirklar på cirklar av genusbundet beteende och maktformering. Men så finns systemets trumfkort, spader ess skulle man kunna säga. Och det är, att i det i könen relationer finns en total oföränderlighet: och det är själva fortplantningens drama: dvs kopuleringen/samlaget, befruktningen och framfödandet, den manliga biologin: spermieproduktion etc, och den kvinnliga biologin: menstruerande, äggproduktionen, samt det faktum att samlag resulterar i barn. 31) Och detta är inte någon hemlighet. Frågan är vad det innebär för förståelsen av genussystemet. Det verkar betyda dikotomins ständiga

31) Att sedan menstruerandet kan ändras, skjutas upp, eller att själva sexualakten kan vara föremål för tolkanden och en maktpolitik, som varierar den oändligt, det är en annan sak, tydligt illustrerad inom den sk sexologin under 1900 talet. Jmfr ovan med det biologiskt föränderliga könskritiererna.

återfödande, ständiga bekräftelse, eftersom köns del i fortplantningen är olika.

Det måste rimligtvis innebära att i samhällen som inte kan annat än tänka i motsatser, som bygger maktstrategier på det olika, att en ständig maktkamp mellan könen måste råda, där detta oundvikligt olika används som vapen. Kvinnliga strategier för att kunna vända sin olikhet till den maktgivande normen, tycks alltid ha utnyttjats av det rådande systemet eller i vart fall verkat legitimera det.

Kvinnliga strategier som pläderat för ett fördetligande av födandet, dvs. att gå in i denna oföränderlighet och flytta den ur köns kroppar som vissa feminister under det teknologianammande 70-talet, har knappast heller goda utsikter att vinna framgång - för kvinnor. 32)

Tecknat så är detta ännu en av feminismens teoretiska cirklar, dvs. ett system som "förstår" den förtryckande mekanismen så väl, att det inte finns någon väg ut.

Och detta vet vi, rent empiriskt, är fel.

Om systemförändrande dynamiker:

Låt mig då få peka på ytterligare en biologisk, essentialistisk kvalitet, som jag dessutom menar har en förändrande kraft, är av överskridande karaktär. Det är köns mänskliga likhet, dvs. man kan på goda grunder anta att den mänskliga förmågan och förutsättningen för upplevelse och uppfattning, är likadan hos män och kvinnor. Dvs att vissa

32) Se Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex*: "Nature produced the fundamental inequality - half the human race must bear and rear the children of all of them - which was later consolidated, institutionalized, in the interest of men/../. The freeing of women from the tyranny of their reproductive biology by every means available, and the diffusion of the childbearing and childrearing role to the society as a whole, men as well as women."

kvinnor (och män) de facto och trots de genussystembevarande strukturerna, tankarna och praktikerna, ständigt insett att könen inte är annorlunda sorter, inte är arts eller väsensfrämmande. Den systemförändrande kraften finns således i det mänskliga tanke-systemet. Ta Elisabeth Sofia Brenner som jag brukar åberopa, "Vår kropp ej annat är än själens utanfoder som hela skillnan gör emellan han och hon," eller Florence Nigtingale som formulerade det så här:

"Why have women passion, intellect, moral activity - these three - and a place in society where no one of the three can be exercised? ... This system dooms some minds to incurable infancy, others to silent misery... It seems as if the female spirit of the world were mourning everlastingly over blessings, not lost, but which, in her discouragement she feels that she will never have, they are so far off." 33)

Denna fundamentala gemensamhet hos könen dvs. vad gäller konsten att förstå och tänka, spelar emellertid bara systemförstörande roll när den kan få material för sin förmåga.

Det kan den få när isärhållandets tabu bryts. Det gör den när kvinnor tvingas, får lov att, göra det män gör och vice versa. - dvs.: åter: ju svagare /mindre isärhållandet verkar, ju mer illegitim blir den manliga normen.

Och det är här vi systematiskt måste fråga - och detta är återigen en operationalisering av genussystemet i handfasta forskningspraktiker: när sker detta?

Hur ska de politiska, ekonomiska "sociala" förhållandena se ut för att ett sådant lagbrott kan äga rum?

33) cit ur Janet Sayers, Sexual contradictions, s 138

Och här kan vi generellt tänka oss att det är i extrema historiska perioder: både av ekonomisk knapphet och kris, krig (segdragna, inte korta framgångsrika), men också i perioder med snabbt överkommen överflöd.

Å andra sidan är det långt ifrån någon enkel mekanik: så att ett gränsöverskridande ständigt ifrågasätter den manliga normens primat. Vi kan, med viss empiri bakom ryggen också forma hypotesen att den sofistikerades - eller "flyttar" sej till ett nytt okänt terra inkognita. Detta gränsöverskridande kan nästan ses som en slags historiens "drivkraft", så att där kvinnor kommer in på tidigare manliga plaster, gör manliga sysslor, och excellerar i manliga egenskaper, försvinner mannen ut mot nya områden, dvs. kvinnor befinner sig hela tiden tre steg efter, medan männen driver civilisationsutvecklingen ständigt framåt.

Dock: de genusystem som bildas är förvisso annorlunda, isärhållandets och förtrycket ser olika ut: tar vi 1900 talets Sverige ser vi att platserna kan vara båda könen, att sysslor kan vara båda könen, att egenskaper kan vara båda könen.

Detta att det kan vara så, även om det inte är så, är viktigt.

Det är återigen tankens material som vuxit. Detta i kombination med att det biologiskt "oföränderliga" har andra sociala och ekonomiska ramar, gör att man kunde formulera en annan hypotes om genussystemets föränderlighet: ju mer den intellektuella komponenten dominerar över den biologiska, ju större förutsättningar finns för förändring.

Det borde innebära att i samhällen som är/blir allt mer likartade, nivellerade, dvs. lika vad gäller vardagsliv, inkomst, värderingar, dvs när klassgränserna mjukas upp, när

teknologin samordnar och ger människor alltmer likarade
 möjligheter, liksom när upplevelsevärlden, medieavärlden delas
 av så många, så transformeras det fordom tabuskapande
 könslika från att ha varit en farlighet, till att bli en
 slags tillgång. I en allmer "lika" värld, blir det avvikande
 avtabuiserat, pikant. Det kan mer uppfattas som variationer på
 samma tema än outhärdliga, skrämmande avvikelser.

Lägg till detta det som många kallar framväxten av det
 postindustriella eller det sk informationssamhället, som
 bygger sin hierarki på kunskapen: hjärnan, det allmer abstrakta
 - dvs. i mitt perspektiv på det fundamentalt könslika.

Alltså: det olika försvagas och det lika förstärks - och vi är
 på väg in i det jämlika paradiset i och med att dikotomiernas
 maktskapande upphört, i och med att gränsöverskridandet sker.

Det finns en hake och den är viktig.

Den skulle kunna formuleras så här:

Genussystemets logiker, dess i särhållande och dess hierarki
 skulle kunna tänkas förlora sin "logik" inte bara genom att
 dikotomierna förlorar sin kraft, genom och/eller att en
 hopblanding sker av platser, sysslor och egenskaper. De skulle
 också kunna tänkas upphöra när sorterna, han och hon av andra,
 yttre orsaker föses ihop, definieras som ett.

I de korta, uppflammande ögonblicken av revolutionär energi,
 har kvinnor och män kunnat definiera sig som "ett" mot
 övermakten. Det ser vi tex. i den ryska revolutionära rörelsen
 under 1800 talet, där unga män och unga kvinnor var
 förvånansvärt jämlika i de hemliga organisationerna. De hade
 definierat sig som tillhörande samma vanmäktiga sort i
 förhållande till den övermäktiga tsarregimen. (Det är också
 tydligt i den franska eller ryska revolutionen: i början finns

kvinnor med, när revolutioner sedan utvecklats sin manlighet, när den kommer in i sin manligt jakobinska fas, då är det slut med enigheten. 34)

Detta kan formuleras annorlunda: den manliga normens primat upphör i och med att män flyttas ner på samma avmäktiga plats som kvinnor.

Det kan ske i samhällen som blir alltmer avhumaniserade, dvs. där maktkällorna flyttas ur kropparna in i tekniken, där föses man och kvinna ihop in i en gemensam mänsklighet.

Summa summarum .

Trots denna sista, dystopiska vision, som ställer den manliga normens primat i förgrunden, har jag koncentrerat min förståelse av genussystemet utifrån de i särhållande krafterna, utifrån dikotomiernas makt. Jag har betonat det ordnande, det strukturerande, det meningsskapande - tankefigurernas makt.

Det är, och det tror jag är viktigt att påpeka, inte det samma sak som det materialistiskt "funktionella", långt därifrån. Ty i vår ekonomistiska förståelse av världen förväxlar vi så lätt det "ordnade", det meningsskapande med det "funktionella", med en slags materiell nödvändighet.

Jag menar vidare att genusformeringen - den ideologiska och den fysiska isärhållningen och maktformeringen - är i sig en process, som skapar avlagringar, vilka i sin tur verkar bestämmande, styrande. Genussystemets logiker för ett eget liv.

34) Se tex Franco Venturi, *Roots of Revolution USA 1966*, för den ryska revolutionära rörelsen. För övrigt lämnar antologping *Women, State and Revolution, Essays on Power and Gender in Europe since 1789* ed Sian Reynolds, USA 1987 utmärkta illustrationer och referenser. Man kan tom se samma "jämlighet" i den tidiga nazistiska rörelsen, före 1933. Se Koontz aa.

Och det är detta som gör, tror jag, att många av de teorier som försöker förklara den manliga sociala dominansen över kvinnor, bättre kan förstås som delförklaringar i en process där det är lagrern som "styr", än som teorier om könsojämlikhetens, könsförtryckets ursprung. Vi kommer därmed bort från enhetsförståelsens totalitära anspråk.

Och det borde vara en vinst. En annan kunde vara att vi kunde undvika att hamna i den teoretiserande dikotomiska fällan. Problemet är ju här den gamla hönan och ägget: den hårda uppdelningen i en manssida och en kvinnsida som den västerländska civilisationen uppvisar, kommer med nödvändighet att just driva fram beteenden från könen som blir väsensolika. Det är denna empiri, denna avspegling av genussystemet, som gör att tolknings och förståelseförsöken också hamnar i uppdelningen.:

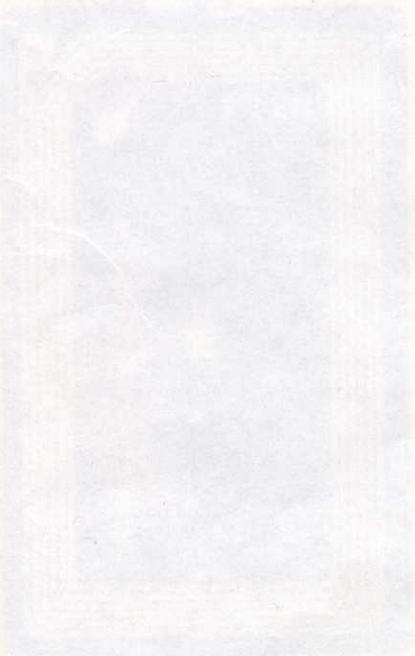
Vi har:

1. mannen stark - kvinnan svag: den mest vardagliga förklaringen, den biologiska förklaringen, den darwinistiska förståelsen etc.
2. Vi har en hel teorisoppa utifrån en annan slags uppdelning, en Artistoelisk uppdelning faktiskt, man/kultur - kvinna/natur, en både idéhistorisk och antropologisk förklaring som också finns hos Adorno/Horkheimer, dvs. i den framväxande civilisationskritiken.
3. Vi har den klassiska man/trancendens - kvinna /immanens - den Simon de Beauvoirska grundförklaringen, kusin med den ovan: dvs. egentligen vill man säga att mannen är det görande, kvinnan det varande, mannen den historiska principen kvinnan

det historiska golvet, mannen den "onödiggörande",kvinnan den nödvändiga, etc.

4. Vi har psykologiska förklaringar som använder dikotomiseringen på ett synnerligen livsfarligt sätt,både i freudiansk efterföljd men också i andra försök till förståelse som i objektrealitionsskolans efterföljd, och,mer i tidsandans smak, de "svåra" lacanisterna, där allt synes kretsa antingen kring en mäktig,ordfylld fallus eller en oåtkomlig,osynlig, dövstumm kvinnlig modersskugga.

Genom att koncentrera förståelsen dels på det meningskapande, dels på det systemskapande (där den manliga makten är sas inbyggd) skulle vi eventuellt kunna styra undan dessa antingen eller, dessa manlig,kvinnligt och därmed undvika att bidra till att själva reproducera systemet.

MAKTUTREDNINGEN
Rapporter

1. Olof Petersson
Svensk förvaltningspolitik i ett maktperspektiv.
November 1985
2. Olof Petersson & Yvonne Hirdman
Två föredrag om maktutredningen.
December 1985
3. Inger Österdahl
Makt och rätt. En rättssociologisk forskningsöversikt.
December 1985
4. Kent Asp
Opinionsbildningsmakten. Ett förslag till forskningsprogram.
Januari 1986
5. Yvonne Hirdman
Om makt.
Mars 1986
6. Johan P. Olsen
Det politiske demokrati i 90-årene:
Foran en ny offentlig revolusjon
Mars 1986
7. Britta Lövgren
Kvinnors livssituation. En inventering av myndigheters och
organisationers kartläggningar.
Maj 1986
8. Olof Petersson
Några teman.
September 1986
9. Jan-Erik Lane & Hans Stenlund
Begreppet makt.
Oktober 1986
10. Svante Beckman
Teknik och makt.
Januari 1987
11. Rune Åberg m.fl.
Social förändring ur lokalsamhällets perspektiv.
Februari 1987
12. Kent Asp
Massmediernas makt över publiken.
Februari 1987
13. Olof Petersson
Opinionsbildning.
April 1987

14. Olof Petersson
Demokrati - ideal och verklighet.
April 1987
15. Sven Öhman
Opinion, språkligt sett.
April 1987
16. Bengt Jönsson
Politik som reaktion.
Några tankar om konsten att säga nej.
Juni 1987
17. Riksdagen säger nej!
Ett exempel på "politik som reaktion".
Juni 1987
18. Stig Strömholm
Makt och rätt.
En principdiskussion i nuläget.
Augusti 1987
19. Sve Källtorp
Den svår gripbara makten.
En granskning av undersökningsplaner och teoretiska bidrag
till maktutredningen.
September 1987
20. Inga Persson-Tanimura
Välfärdsstaten och individens förmögenhetstillgångar.
Oktober 1987.
21. Ingalill Eriksson
Brukaransvar på dagcentraller.
En fråga om makt.
Januari 1988
22. Monika Djerf
Massmedier och politiskt deltagande. En studie av
participationsforskningens syn på massmedier.
April 1988
23. Yvonne Hindman
Genussystemet - teoretiska funderingar
kring kvinnors sociala underordning.
Juni 1988

